

Virdžinija Vulf
**Ponedjeljak
ili utorak**

Preveo

MILAN MILETIĆ

BUK & FAL

UKLETA KUĆA

U koji god sat da se probudite, vrata su škljocala. Iz sobe u sobu, ruku pod ruku, penjući se ovde, zalazeći onde, išao je, dabome – par duhova.

„Ovde smo ga ostavili“, reče ona. A on je dopuni: „Ali i ovde!“ „Na spratu je“, mrmljala je ona. „I u bašti“, šaputao je on. „Tiho“, govorili su, „da ih ne probudimo.“

Ali niste nas probudili. A ne. „Traže ga; povlače zavesu“, neko bi mogao da kaže i onda da pročita stranicu-dve. „Sad su ga pronašli“, neko bi bio siguran, zastajući s olovkom na margini. A onda bi, umoran od čitanja, mogao da ustane i lično se uveri: potpuno prazna kuća, vrata širom otvorena, samo šumski golubovi naduti od zadovoljstva i zujanje vršalice s polja. „Zbog čega li sam došao ovamo? Šta sam ono hteo da pronađem?“ Šake su mi bile prazne. „Da nije na spratu?“ U potkrovlju je bilo jabuka. A onda ponovo dole, u baštu, tihu kao i uvek, i samo s knjigom utonulom u travu.

Međutim, pronašli su ga u trpezariji. Niko i nije mogao da ih vidi. U prozorskim oknima presijavale su se jabuke, ruže; u staklu je svo lišće bilo zeleno. Ipak, trenutak kasnije, ako bi se vrata otvorila, prostrlo bi se po podu, obesilo se o zidove, visilo s tavanice – ali, šta? Šake su mi bile prazne. Senka drozda pređe preko tepiha; iz najskrovitijih izvora tišine, šumski golub za-

hvatao je svoj mehurić zvuka. „Tuda, tuda, tuda“, nežno su otkucavali damari kuće. „Blago zakopano; soba...“ otkucaji nakratko utihnuše. Ah, zar je to bilo zakopano blago?

Trenutak kasnije, svetlost je izbledela. Da nije na polju, u bašti? Ali drveće je isplelo tamu za zalutao sunčev zrak. Tako fina, tako retka, svežina se podmetnula ispod površine, zrak za kojim sam oduvek tragao izgoreo je iza stakla. Smrt je bila staklo; smrt je bila između nas; prvo je obišla ženu, pre sto godina, napuštajući kuću, zapečatila sve prozore; sobe su bile mračne. Ostavio je kuću, ostavio je nju, išao na sever, išao na istok, gledao kako se zvezde rađaju na južnom nebu; tražio kuću, pronašao je između Niskih brda. „Tuda, tuda, tuda“, radosno su otkucavali damari kuće. „Blago je tvoje.“

Uličicom urliknu vetar. Drveće se lelujalo i povijalo tamo-amoo. Mesečina je prskala i divlje se prilivala kroz kišu. Ali svetlost lampe padala je pravo s prozora. Sveća je gorela postojano. Tumarajući kroz kuću, otvarajući prozore, šapućući da nas ne probude, par duhova išao je za svojom srećom.

„Ovde smo spavali“, reče ona. A on se nadoveza: „Ljubili se beskrajno.“ „Budili se ujutru...“ „Sa srebrom u krošnjama...“ „Na spratu...“ „U bašti...“ „Kad bi leto došlo...“ „Zimi kad padne sneg...“ U daljini, vrata su škljocala, blago lupkajući poput damara srca.

Približili su se; zastali na pragu. Vetar je oslabio, kiša se kao srebro slivala niz okna. Oči su nam obnevidele; nismo čuli nikakve korake; nismo videli nikakvu damu da otkopčava svoj sablasni ogrtač. Rukama je zaklanjao fenjer. „Vidi“, uzdisao je on. „Čvrsto spavaju. Ljubav im je na usnama.“

Držeći srebrnu svetiljku iznad nas, onako povijeni, posmatrali su nas dugo i pomno. Prilično su se zadržali. Vetar dunu pravo unutra; plamen se malo zaleluja. Neobuzdan snop mesečine pade na pod i zid i, u sudaru s njima, oboji lica koja su se povijala; lica utonula u razmišljanje; lica koja su tražila snevače i svoju skrivenu radost.

„Tuda, tuda, tuda“, ponosito je udaralo srce kuće. „Duge godine...“ uzdahnu on. „Pronašla si me je još jednom.“ „Ovde smo“, mrmljala je ona, „spavali; u bašti čitali; smejali se, na tavanu kotrljali jabuke. Ovde smo ostavili svoje blago...“ Onako povijena, njihova svetlost podiže mi kapke. „Tuda! Tuda! Tuda!“ divljački je udaralo srce kuće. Probudivši se, ja rekoh: „Ah, zar je ovo vaše zakopano blago? Svetlost u duši.“

PONEDELJAK ILI UTORAK

Lenja i ravnodušna čaplja, pošto je blago otresla krila, dobro poznajući put, prelete preko crkve ispod nebeskog svoda. Belo i daleko, uronjeno u sebe, nebo beskrajno prekriva i otkriva, kreće se i stoji. Jezero? Skrovitih li obala! Planina? Ah, savršeno – sunce izliva zlato po njenim obroncima. I pada dole. Paprat, dakle, ili belo perje, za večna vremena...

U želji za istinom, sačekaj, dobro odmeri nekoliko reči, zauvek poželi – (jedan klopot nalevo, drugi nadesno. Točkovi klopavaju neskladno. Autobusi se gomilaju bez reda) – zauvek poželi – (pošto je dvanaest puta jasno otkucao, sat svečano izjavljuje da je podne; svetlost prosipa zlatne ljuske; deca se motaju) – zauvek poželi istinu. Kupola je crvena; na drveću vise novčići; dim se diže iz dimnjaka; lavež, cika, vika: „Staro gvožđe kupujem!“ – a istina?

Prljeći stopala muškarcima i ženama, crna ili optočena zlatom – (Ovo maglovito vreme – Šećera? Ne, hvala – Blagostanje sutrašnjih dana) – plamen vatra leti i boji sobu u crveno, ne računajući crne prilike i njihove žarke oči, i dok napolju istovaruju kamiončić, gospođica Tingami ispija čaj za stolom, a zastakljena vitrina čuva krznene kapute...

Razmetljiva, propupela – svetlost se, titrajući po uglovima, izliva po točkovima, prska srebrom – u kući

ili napolju – gusta, raštrkana, rasuta na sve strane, gore, dole, pocepana, potopljena, zbijena – a istina?

A sad, da se prisetimo ognjišta – belog komada mermerna. Iz dubine slonovače, uskrsle reči skrivaju svoju tamu, pupe i režu. Odbačena knjiga; u plamenu, u dimu, u nepostojanim iskrama – ili, ovog časa putuje, mermerni kockasti visuljak, ispod minareta i indijskih mora, dok prostor divlja plav i iskričav od zvezda – istina? Zadovoljni ste da joj pridete blizu?

Lenja i ravnodušna čaplja se vraća; nebo zaklanja zvezde; a onda ih otkriva.

NENAPISANA NOVELA

Takav izraz nesreće, sam po sebi, dovoljan je da nečiji pogled sklizne s ruba novina na ženino lice – bez tog pogleda beznačajan, s njim gotovo simbol čovekove sudbine. Život je ono što vidite u očima ljudi; život je ono što ljudi saznaju i, pošto saznaju, nikad, premda to nastoje da sakriju, ne prestaju da budu svesni – čega? Da je život baš takav, izvesno je. Pet različitih lica – pet zrelih lica – i znanje na svakom. Ipak, čudno je kako ljudi nastoje da to sakriju! Tragovi povučenosti – ima ih na svim tim licima: usne sastavljene, oči tmurne, sve petoro čine nešto da prikriju i izokrenu svoja saznanja. Prvi puši; drugi čita; treći proverava odrednice u priručniku; četvrti zuri u mapu ulica preko puta; a peta – užasna stvar u vezi s njom jeste da ona ne radi apsolutno ništa. Ona zuri u život. Ah, ali sirota moja nesrećna ženo, odigrajte igru – zarad svih nas, sakrijte svoje saznanje!

Kao da me je čula, ona podiže pogled, neprimetno se meškolji i uzdiše. Kao da se izvinjava i kao da mi u isto vreme kaže: „Kad biste samo znali!“ Potom ponovo zuri u život. „Ali ja ne znam“, odgovaram nemo, bacajući pogled na *Tajms*, tek reda radi. „Jasna mi je cela stvar. 'Mir između Nemačke i savezničkih sila juče je zvanično postignut u Parizu – senjor Niti, italijanski premijer... putnički voz u Donkasteru sudario se s tere-

tnim vozom...' Svi znamo – *Tajms* zna – ali se pretvaramo da ne znamo.“ Pogled mi ponovo klizi preko ruba novina. Ona sleže ramenima, neobično zavlači ruku prema sredini leđa i odmahuje glavom. Ponovo zaranjam u svoj veliki rezervoar života. „Uzmite šta vam se sviđa“, nastavljam ja, „rođenja, smrti, venčanja, *Dvorski glasnik*, navike ptica, Leonarda da Vinčija, ubistvo u Sendhilu, visoke nadnice i troškovi života – ama, uzmite šta vam se sviđa“, ponavljam, „sve je u *Tajmsu*!“ Ona ponovo beskrajno zabrinuto premešta glavu s jedne strane na drugu sve dok joj, kao kad čigra izgubi brzinu, ne nalegne na vrat.

Tajms nije bio zaštita od takve tuge kakva je bila njena. Ali drugim ljudskim bićima zabranjuje opšte-nje. Najbolje što može da se uradi protiv života jeste da se novine presaviju tako da čine savršenu kocku, hrska-vu, debelu, nepopustljivu čak i prema životu. Pošto sam to učinila, hitro sam podigla pogled, pod zaklo-nom sopstvenog štita. Ona ga je probila; zurila je u moje oči kao da u njihovim dubinama traga za neka-kvim ostatkom odvažnosti ne bi li ga dotukla. I samo njeno trzanje poricalo je svaku nadu, opovrgavalo sva-ku iluziju.

I tako smo se klacakali kroz Sari i prešli u Saseks. Ali pogleda uprtog u život, nisam primetila da su ostali putnici izlazili jedan po jedan sve dok, ne računajući čoveka koji je čitao, nismo ostale same. Bili smo nado-mak stanice Tri mosta. Voz je lagano klizio niz peron i zaustavio se. Zar nas i on napušta? Molila sam se i za jedno i za drugo – na posletku sam se molila za to da ostane. U tom trenutku je ustao, prezrivo presavio svoje novine, kao nešto s čim je raskrstio, širom otvo-rilo vrata i otavio nas same.

Nesrećna žena, nagnuvši se donekle napred, obratila mi se mlitavo i bezbojno – pričala je o stanicama i praznicima, o braći u Istburnu, i o godišnjem dobu, koje je – sad sam već zaboravila – poranilo ili okasnilo. I na kraju, gledajući kroz prozor i – bilo mi je jasno – primećujući samo život, uzdahnula je: „Držati se po strani – u tome je nevolja...“ Ah, i tako smo se približavali katastrofi: „Moja svastika“ – gorčina u njenom glasu bila je poput limuna preko ledeno hladnog čelika i, pošto je progovorila, ali ne obraćajući se meni, nego upravo sebi, ona promrmlja dalje – „besmislica, rekla bih – to je sve što oni kažu“, i dok je govorila, vrpjila se kao da joj je koža na leđima očerupana poput kokoške u izlogu trgovca živinom.

„Uh, ta krava!“ planu ona nervozno, kao da ju je velika šumska krava na livadi prenerazila i spasla neke nesmotrenosti. Potom se stresla i napravila onaj trapav pokret koji sam videla i maločas, kao da je, posle grča, na nekom mestu između ramena osećala pečenje ili svrab. A onda je ponovo izgledala kao najsrećnija žena na svetu, a ja sam je ponovo prekorela, premda ne s istim osećajem, jer ako je postojao razlog, a da mi je bio poznat, ljaga je bila uklonjena iz života.

„Svastike“, rekoh ja...

Napućila je usne kao da će na tu reč štrcnuti otrov; i tako su i ostale. Sve što je preduzela bilo je to da uzme rukavicu i dobro protrlja neku mrlju na prozorskom oknu. Trljala je kao da će zauvek ukloniti – neku mrlju, neku neizbrisivu prljavštinu. U stvari, mrlja je opstala i pored svog njenog trljanja, a onda se ona zavalila natrag, slegnuvši ramenima i uhvativši se za rame, kao što sam mogla i da očekujem. Nešto me je prisiljavalo na to da i ja uzmem rukavicu i protrljam prozor.

I tu je, takođe, bila neka mrljica na staklu. I pored svog mog trljanja, i dalje je bila tu. Celo telo zahvatio mi je grč i onda sam izvila ruku i počela da se češem po leđima. I moja koža, osećala sam, bila je poput očerupane pileće kože u izlogu trgovca živinom; jedno mesto između ramena svrbelo me je i dražilo, osećala sam da je vlažno i gotovo ranjavo. Da li sam mogla da ga dohvatim? Pokušavala sam u potaji. Osmeh, beskonačno ironičan, beskonačno tužan, pojavljivao se i nestajao na njenom licu. Ali ona je predočila, podelila svoju tajnu, izbacila svoj otrov – i više nema šta da kaže. Zavalivši se u sopstveni kutak, zaklanjajući pogled od njenog, primećujući samo obronke i doline, sivilo i rumenilo zimskog predela, razumela sam njenu poruku, odgonetala njenu tajnu, čitala je ispod njenog pogleda.

Hilda je svastika. Hilda? Hilda? Hilda Marš – Hilda đavolice, u punom cvatu, matrona. Hilda stoji na vratima dok se fijaker približava i drži novčić u ruci. „Sirota Mini, većeg skakavca niko nije video – stari ogrtač otišao je još prošle godine. Da, da, s današnjom decom čovek ne može da izađe na kraj. Neka, Mini, shvatila sam; evo, kočijašu – i da se niste šalili sa mnom. Ulazi, Mini. Ama, mogu da unesem *i tebe*, a kamoli tvoju kolaricu!“ I potom ulaze u trpezariju. „Deco, tetka Mini.“

Noževi i viljuške lagano se njišu. Skidaju ih (Bob i Barbara), pružajući svoje ručice; natrag na stolice, zureći između svakog zalogaja. [Ali, ovo ćemo preskočiti; ukrase, zavese, trolisni tanjir od kineskog porcelana, žute duguljaste figure od sira, bele kockaste biskvite – preskaćemo – ah, samo malo! Na pola ručka, jedno dete počinje da drhti; Bob gleda u Barbaru, s kašikom u ustima. „Jedi puding, Bobe“, prigovara Hilda. „Zbog čega ona drhti?“ Idemo dalje, idemo dalje, sve dok se

SADRŽAJ

Ukleta kuća	7
Ponedjeljak ili utorak	10
Nenapisana novela	12
Žičani kvartet	27
Kraljevska bašta	33
Beleg na zidu	42
Nova haljina	52
Lovci	63
Lapin i Lapinova	73
Čvrsta tela	84
Dama u ogledalu	92
Vojvotkinja i juvelir	99
Trenuci postojanja	108
Čovek koji je vole svoj rod	117
Reflektor	125
Zaveštanje	131
Zajedno i odvojeno	141
Zaključak	149